

Кирюшко Микола

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ХРИСТИЯНСЬКОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Лібералізм – це теоретичне вчення й суспільно-політичний рух, спрямований на реалізацію принципу безумовної свободи особистості та її прав щодо прав будь-яких державних і суспільних інститутів. Ідея лібералізму історично і змістовно частково пов'язана з християнською традицією, оскільки спирається на таку базову цінність, як достоїнство людини, зумовлене її створенням “за образом і подобою Божою”. Звідси випливає природне право людини на життя та свободу. Разом з тим лібералізм виходить далеко за межі християнської парадигми, оскільки відстоює принцип індивідуалізму, автономії особи щодо суспільства, що прямо суперечить християнському соціальному вченню. Звичайно лібералізм виступає у двох різновидах – як політичний та економічний.

Історично поява і поширення лібералізму у конкретній країні пов'язане з розвитком у ній ринкових відносин, появою національної буржуазії. У ХХ ст. партії, засновані на політичному лібералізмі, поступилися місцем соціалістам різних типів, націоналістам, а деінде – партіям християнського спрямування. Цьому передувало виникнення у ХІХ ст. напружених відносин між Церквою і ліберальними рухами, оскільки ті у Франції, Італії та Латинській Америці виступали з антиклерикальних і секулярних позицій. Це спричинило негативну реакцію щодо ряду ідей політичного лібералізму з боку Католицької церкви, зокрема Папою Григорієм ХVІ і Папою Пієм ІХ. Згодом Апостольська Столиця змінила свою позицію, перейшовши від конфронтації з лібералізмом до діалогу з ним.

В Україні у 90-ті роки ХХ ст. відбулася інституціоналізація ліберального руху, зокрема у 1991 р. було зареєстровано

Ліберальну партію України, у 1999 р. – оновлену Ліберальну партію України та Політичну партію малого і середнього бізнесу України. У цей самий період виникають християнські партії – Християнсько-демократична партія України, партія Християнсько-демократичний Союз та інші. 2 серпня 1995 р. зареєстровано Християнсько-ліберальну партію України (ХЛПУ).

Християнський лібералізм – практично нове для України явище, хоча власне ліберальні ідеї відомі тут давно. Християнський лібералізм не має в Україні розробленої, розгалуженої ідеології. У варіанті ХЛПУ це скоріше технологічний політичний проект, здійснений християнином – талановитим підприємцем і політиком, який, не спираючись на якісь теоретичні розробки, намагався практично поєднати зі своєю соціальною діяльністю окремі ідеї християнства. Відповідно у Тезах Програми ХЛПУ записано, що ця партія, орієнтуючись на християнські цінності і принципи західноєвропейської демократії, вбачає своє завдання у залученні могутнього арсеналу християнства і сили вільної особистості до справи духовного відродження суспільства та реалізації ринкової моделі розвитку України на принципах економічного лібералізму. У Тезах зазначається, що “Партія вбачає майбутнє України в поєднанні основ християнської духовної культури і моральності з традиційними цінностями ліберальної ідеології – правами і свободами Особи”¹.

Разом з тим попри заявлені гуманістичні завдання ХЛПУ ще не здобула достатньої підтримки у суспільстві. Усвідомлення й аналіз цього протиріччя є *основною проблемою статті*, пов’язаною з явною невідповідністю між соціальною практикою в Україні, де останні роки значна частина політичної еліти та вищих урядовців у своїй повсякденній діяльності практично виходить з принципів неолібералізму (або проводять у життя такі рішення, які повністю збігаються з принципами економічного лібералізму), де розвивається підприємництво, на високому рівні забезпечується свобода релігії – і разом з тим фактом є майже повна відмова населення від підтримки на

виборах партій, що проголошують ліберальні гасла. Відповідно *метою статті* є здійснення аналізу Програми та інших документів ХЛПУ як єдиної на сьогодні в країні представниці християнського лібералізму, особливостей організації, форм та методів її діяльності, що необхідно для встановлення причин невдачі цього проекту.

Останні дослідження, на які спирався автор, представлені декількома групами. До першої належать публікації та дисертації з *загальних проблем лібералізму* А.Арбластера, В.Гриньова, В.П.Заболоцького, С.П.Донченка, П.Манана, Д.Дж.Менінга, Х.К.Менсфілда, Дж.деРуджієро², *неолібералізму* – С.С.Бульбенюка і М.І.Лапіна³. Ряд публікацій було використано як джерела відомостей щодо цього аспекту проблеми⁴. До другої групи публікацій, які мали особливе значення для цієї статті, належать роботи, присвячені партології, *вивченню партій*. Їхніми авторами є В.В.Бичек і С.І.Здіорук, М.І.Обушний, М.В.Примуш і Ю.Р.Шведа⁵. *Християнські партії* в Україні вивчалися декількома авторами. Інформації про діяльність ХЛПУ подавав у 90-ті роки В.С.Журавський. Першими за часом появи публікаціями науковців з цієї теми є роботи М.І.Кирюшка та М.Ф.Рибачука⁶. Торкалися теми християнських партій в Україні у своїх дисертаціях, книгах та статтях М.С.Горяча, Т.В.Євдокимова, В.С.Журавський, Д.В.Посередніков та інші⁷. Єдине як на сьогодні спеціальне дослідження християнських партій у ХХ ст. в Україні здійснив О.М.Грицина⁸. Власне наукових досліджень християнського лібералізму і, зокрема, діяльності ХЛПУ в Україні ще практично не здійснювалося. У всякому разі слідів таких досліджень у доступній нам літературі не виявлено. Джерелами для розробки цієї теми нам послугували Програма, Статут та інші документи, розміщені на веб-сайті ХЛПУ www.hlpu.org.ua, публікації журналу “Перспектива”, який позиціонує себе як перший суспільний християнський журнал, та повідомлення з газети “Имею право”. Як довідково-інформаційні було використано видання “Політичні партії в Україні” та “Хто є хто. Партії та політики ХХІ століття”⁹.

ХЛПУ було засновано 19 березня 1994 р. на установчому з'їзді, де вона первісно отримала назву Християнсько-демократичний Союз. З серпня 1995 р. вона мала назву Християнсько-ліберальний Союз, а з березня 2004 р. чинною є нинішня назва – Християнсько-ліберальна партія України. Зареєстрована партія Міністерством юстиції України 2 серпня 1995 р., свідоцтво про реєстрацію № 676. Згідно з Статутом центральними органами партії є з'їзд, Політрада, Президія, Ревізійна комісія, Секретаріат. Організаційна структура ХЛПУ передбачає існування місцевих організацій: обласних (серед них на правах обласних – республіканської в АРК, Київської та Севастопольської міських організацій), а також міських, районних, районних у містах, селищних, сільських і первинних організацій партії. Їхніми керівними органами є загальні збори (або конференція для обласних організацій) і Правління, а керівними особами – голова і заступник голови організації.

На початок 2006 р. відбулося 8 з'їздів партії: Установчий з'їзд – 19 березня 1994 року, II з'їзд – 13 червня 1995 року, про III з'їзд видрукувані дані відсутні, IV з'їзд – 30 листопада 2001 року, V з'їзд – 28 лютого 2003 року, VI (позачерговий) з'їзд – 26 липня 2003 року, VII (позачерговий) з'їзд – 4 березня 2004 року, VIII з'їзд – 18 грудня 2005 року.

До початку лютого 2006 р. керівниками партії були Черновецький Леонід Михайлович – Голова партії і Болілий Микола Федорович – заступник Голови партії, керівник Секретаріату ХЛПУ. Протягом 2004–2005 рр. лідером Християнського руху у ХЛПУ була пастор Софія Тимофіївна Жукотанська.

ХЛПУ має структурні підрозділи у понад 360 містах і райцентрах країни. Кількість зареєстрованих у встановленому законом порядку обласних, міських, районних і районних у містах організацій партії у 2005 р. становила: в АРК, обласних центрах, містах Києві і Севастополі – 27, в інших містах, райцентрах і районах у місті – 347 одиниць⁹ винні організації концентруються переважно у центральних та східних областях України. Згідно з даними, названими М.Ф.Болілим в інтерв'ю

автору цих рядків, на початок березня 2006 р. кількісний склад ХЛПУ досяг 10 тисяч чоловік. ХЛПУ є однією з небагатьох партій, яка вивчає свій соціально-демографічний склад. За даними, що їх надав керівник Секретаріату ХЛПУ, станом на цей самий час серед членів партії переважали чоловіки – 61% проти 39 % жінок¹⁰. Серед членів партії цілком відповідно до її мети та Програми було 17% підприємців, серед них 2 відсотки представників середнього бізнесу. Можна припустити, що, вступаючи до ХЛПУ, частина представників дрібного та середнього бізнесу шукала в ній захисту своїх прав та справи, які постраждали у сурових умовах ранньоринкової економіки або від сваволі бюрократії. У всякому разі у складі ХЛПУ 27% безробітних. У ній перебувають також 22% службовців, 16% робітників, 11% пенсіонерів (зокрема 0,3% інвалідів), 5% студентів. Селян серед членів ХЛПУ партійна статистика не зафіксувала, тобто ХЛПУ за кадровим складом явно тяжіє до міста. Дуже високим є освітній рівень членів ХЛПУ. Серед них 32% мають вищу освіту, 8% – незакінчену вищу, 27% – середню освіту, 23% – середню спеціальну і 10% – середню технічну. У складі ХЛПУ у різний час було декілька десятків докторів та кандидатів наук. Показово, що більшість членів партії належить до активного, продуктивного віку. Понад третину кадрового складу становить молодь у віці до 35 років. Молоді від 18 до 20 років налічується 4 відсотки. У віці від 20 до 30 років знаходиться 25% членів ХЛПУ, у віці 31–40 років – так само, у віці 41–50 років – 23%, у віці 51–60 років – 15%, у віковій групі 61–70 років – 7%, понад 70 років – 2 відсотки.

Серйозною перевіркою зрілості ідеології ХЛПУ та рівня роботи її функціонерів на нинішньому етапі стала участь партії у виборах 2006 р. до Верховної Ради, здійснюваних за партійними списками. На вибори ХЛПУ пішла не самостійно, а разом з партіями, які позиціонують себе як демократичні. 24 грудня 2005 р. на міжпартійному з'їзді було утворено Блок народно-демократичних партій (НДП), до якого увійшли Народно-демократична партія, Демократична партія України, Християнсько-демократична

партія України та ХЛПУ. До першої п'ятірки блоку НДП увійшли Людмила Супрун, Валерій Пустовойтенко, Микола Павлюк, Сергій Куніцин, Віталій Журавський. Л.М.Черновецький на момент виборів дистанціювався від цього блоку, вийшовши перед тим зі складу ХЛПУ. Вихід з партії у цей складний час її харизматичного лідера разом з входженням ХЛПУ до малоперспективного блоку та відсутністю в суспільстві будь-яких помітних слідів активного ведення кампанії з боку ХЛПУ не міг не позначитися на провальних результатах участі у виборах. За блок НДП під час виборів 2006 р. проголосувало лише 0,49% виборців або 120 тисяч чоловік. Якщо гіпотетично припустити, що голоси виборців можна порівну поділити між 4 учасниками блоку, то виходить, що ХЛПУ за свого 10-тисячного складу змогла мобілізувати голоси лише 30 тисяч тих, хто взяв участь у голосуванні. Очевидно, що результат є надто низьким як для християнської партії в Україні – країні, яку вважають християнською.

Невдалий результат ХЛПУ на виборах до Верховної Ради є інтегрованим результатом резонансного збігу ряду загальносуспільних обставин і серйозних помилок в організації самої партії та внутрішньопартійної роботи. До загальносуспільних причин належать такі:

1. Значна частина українського суспільства, особливо та, що не отримала вигод від приватизації, з пересторогою і підозрою сприймає навіть неоліберальні ідеї. Ліберальні способи здійснення в Україні економічних реформ завдали чимало страждань більшості українців, призвели їх до злиднів, до кричуще різкого розшарування на дуже бідних і дуже багатих. Реалізація ліберальних програм, здійснених за останні півтора десятиріччя кількома групами української владної еліти на принципах жорсткого економічного лібералізму лише з мінімальним дотриманням вимог неолібералізму, призвела разом з іншими факторами до різкого зниження валового внутрішнього продукту, перерозподілу колишньої соціалістичної властності на користь декількох організованих угруповань, до непатріотичного й економічно не вигідного для більшості суспільства способу

здійснення приватизації. Такі наслідки економічних реформ зумовили гостре несприйняття багатьма громадянами несправедливого розподілу державного майна і використання нинішніх бюджетних коштів, коли вони часто спрямовуються від більшості до меншості суспільства. Все це поєдналося в комплексі стихійних антиліберальних настроїв, які відбилися, зокрема, й в результатах останніх виборів, де Ліберальна партія України здобула голоси 2098 виборців, що дорівнює 0,04 відсотка.

2. У попередні роки некоректними діями лідерів кількох християнських партій виявилася політично скомпрометованою в очах громадськості сама ідея української християнської партії, що було вже доведено автором цих рядків у розділі колективної монографії “Релігія і політика в сучасній Україні”¹¹. У 2006 р. ця недовіра до згаданих партій поширилася і на ХЛПУ.

3. Українське суспільство, переживши тоталітаризм у ХХ ст., мало безліч прикладів негативного зв'язку між політикою і релігією і дуже мало зразків позитивних. Можна припустити, що, переживаючи нині релігійний ренесанс, важко відроджуючи власну релігійність, воно немовби береже її від скомпрометованого у попередні десятиліття зв'язку між політикою і релігією, різновидом чого є власне християнські партії.

4. Результат християнських партій, одержаний ними на виборах цього року, є ще одним свідченням справедливості висновку О.М.Грицини про безперспективність міжконфесійних або позаконфесійних партій на нинішньому етапі розвитку України¹².

5. ХЛПУ виявилася на маргінесі соціального буття. Вона не змогла стати ініціатором важливих для суспільства ідей та проектів.

6. Український народ ще недостатньо пов'язує свої очікування щодо покращання життя з ідеологічними партіями. Як і раніше, самовизначення виборця відбувалося не на ідеологічній лінії, а з симпатією до певного політичного лідера. Відхід лідера ХЛПУ від створеної ним партії напередодні виборів не міг не позначитися негативно на її долі.

7. Невдалим виявилось і блокування з політичними аутсайдерами. Можливим був зовсім інший, набагато продуктивніший варіант, не реалізований стратегами ХЛПУ. Так, ще 1 грудня 2005 р. у своєму виступі на Українському радіо член-кореспондент НАН України М.І.Михальченко обґрунтував ідею об'єднання християнських партій, які, об'єднавшись, могли б на основі спільної платформи набрати до 6% голосів виборців і пройти до Верховної Ради. Такий прогноз зробив відомий український вчений-політолог на основі вивчення виявлених ним тенденцій. На жаль, такий блок не був створений.

Надзвичайно неефективною виявилася і внутрішньо-партійна робота керівників ХЛПУ.

1. Напередодні виборів у ХЛПУ реалізувалася звужена концепція партійного будівництва. Перебуваючи все ще на його початку, ХЛПУ не вийшла за межі “партії як клубу за інтересами” або клубу шанувальників її лідера Л.М.Черновецького. Під час своїх зустрічей з членами ХЛПУ, відповідаючи на пропозиції щодо підтримки якихось координаційних центрів за напрямками роботи, він неодноразово озвучував свою тезу: партії потрібні активні люди, а не додаткові організаційні структури. Проте за відсутності демократично діючих структур харизматичний лідер у партії самостійно вирішує все, очікуючи лише ентузіазму від своїх прихильників. Проте на нинішньому етапі політика – це передусім злагоджена командна гра професійних структур, а не дії одинаків-ентузіастів. Втім, суттєві недоліки концепції одноосібного лідерства в партіях у державах з малоефективною багатопартійністю переконливо довів сумський вчений В.В.Холод¹³.

2. Одержані результати свідчать про низький професійний рівень партійного апарату ХЛПУ, про його неготовність до роботи у такій надделікатній сфері, як християнство на його перетині з соціальною сферою. Очевидне небажання апаратників всупереч нормі Програми (“залучення професійних політиків і вчених”) спиратися у своїй роботі на наукове знання, на рекомендації професіоналів мало наслідком

нищівну поразку на виборах, проте й раніше систематично призводило до елементарних помилок, спричинених відсутністю релігійної або релігієзнавчої освіти. Так, у білеті члена ХЛПУ зазначено про необхідність дотримання “10 християнських заповідей”. Елементарно освічена в християнстві людина знає, що заповідей, що їх дав Ісус Христос у проповіді на горі, набагато більше (Мт 5, 3–48; 6, 1–34; 7, 1–27). Найголовнішими серед них Спаситель вважає дві. Якщо ж йдеться про Заповіді Божі, так званий Мойсеїв декалог, то і треба було писати на відповідальному документі. Також не можна вважати коректною для України програмову мету “побудови в Україні християнської держави”¹⁴. Європейські держави вже подолали етап панування однієї релігії. Окрім того, в нашій країні мешкає сумарно до 2 млн мусульман, іудеїв та язичників, не говорячи про атеїстів. Яким буде їхнє соціальне самопочуття у християнській державі? Християнам також важко погодитися з тим, що лише розум дає нашій країні надію на успіх. Вони вважають, що для народу набагато важливішими є глибока віра та довіра до Бога. Очевидно, що ці тексти готують люди з дуже приблизним уявленням про християнство. За результатами роботи ясно, що в ХЛПУ відсутня команда професіоналів. За спостереженнями автора замість неї тут існувала закрита корпоративна група, не зацікавлена у приході більш освічених конкурентів зі сторони, що часто трапляється у нинішніх невеликих партіях.

3. ХЛПУ не демонструє бажання просуватися випробуванням шляхом формування західноєвропейських партій. Створення партії як організації в суспільстві тут передбачає: а) збирання односторонніх шляхом створення широкої сітки первинних організацій, дискусійних клубів і молодіжних об'єднань навколо них; б) створення журналу, довкола якого збирається інтелектуальний ресурс партії; в) наявність матеріального ресурсу, пов'язаного з представниками бізнесу, зацікавленими у просуванні партії як лобіста своїх інтересів; г) налагодження системи навчання активістів партії. Навіть в Росії вже створюються такі заклади. Наприклад, Центр партійного

навчання і підготовки кадрів партії “Єдина Росія”. Між тим автор був свідком відповіді лідера ХЛПУ партійцям, що “Для вас краще партійне навчання – це слухати мої виступи”, що принаймні не свідчить про наміри створити систему теоретичної і практичної підготовки партійців.

Разом з тим існують і позитивні аспекти участі ХЛПУ у виборах 2006 р. Головний з них той, що партія збереглася, набула конкретного досвіду, серед її членів виникатиме розуміння невідкладності пошуку нових форм партійного життя. На порядку денному також постане розробка цілісної ідеології ХЛПУ, яка органічно поєднає соціальне вчення Церкви з принципами неолібералізму. Саме на цьому шляху у партії є шанс відшукати свою нішу серед інших політичних об’єднань, завоювати і сформувати власний електорат. На сьогодні цілісної ідеології ХЛПУ не має, про що свідчать тексти її Програми та Тез Програми ХЛПУ.

У ХХ ст. християнсько-ліберальна думка на Заході зосереджувалася на розробці переважно трьох блоків проблем: I. Особиста діяльність людини у суспільстві на засадах християнських принципів. II. Організація і ведення бізнесу згідно з нормами християнства. III. Організація суспільного життя у світлі Євангелія.

I. Звертаючись до необхідності розпочати наш рух до цивілізованого суспільства, документи ХЛПУ наполягають на духовному перетворенні особистості. Тези Програми ХЛПУ стверджують: “Благополучною і квітучою Україну можуть зробити лише її громадяни. ХЛПУ переконана, що побудова багатой держави, яка забезпечує достойний рівень життя і благополуччя своїх громадян, можлива лише шляхом відновлення моральності, духовності, свободи і відповідальності влади”¹⁵. Для цього необхідно забезпечити оновлення влади шляхом залучення до управління державою патріотично налаштованих, високоморальних і відповідальних професіоналів”. Програма роз’яснює, що “Тільки Віра може врятувати наш народ. Віруючий керівник будь-якого рангу, віруючий чиновник не

дозволить собі хабарництва і хамства. Чесним може бути і нехристиянин, й атеїст. І все ж життя доводить, що щиро віруюча людина є моральною за визначенням. Моральна людина слухає суспільству, а не своїй кишені”¹⁶.

Показовою є глибока спорідненість цих положень з ідеями ліберального католицизму, хоча жодної безпосередньої спадкоємності тут немає. Ліберальним католицизмом називають сукупність низки течій і груп у Франції, Бельгії, Нідерландах у ХІХ–ХХ ст. Вони щиро прагнули поєднати католицьку релігійність з деякими тезами лібералізму або обґрунтувати ліберальні ідеї за допомогою вчення християнства. Ліберальні католики розглядали збідніння народних мас як прямий наслідок економічного лібералізму, який вони відкидали як антигуманний. Пізніше ці думки збіглися з ідеями соціального вчення Католицької церкви. Обстоюючи християнські вимоги щодо держави та її чинників, ідеолог ліберальних католиків Ш.Монталамбер у 1863 р. висунув гасло “Вільна Церква у вільній державі”. Ліберальні католики відстоювали достоїнство людини як створіння Божого, дбали про створення благодійницьких установ¹⁷. Ними було засноване Товариство св. Вікентія де Поля, що турбувалося про бідних.

Не випадковими є паралелі між означеними підходами і діяльністю ХЛПУ. Зокрема, її колишній лідер є наочним втіленням ролі християнства в житті бізнесмена і політика. Існує чимало свідчень того, що Л.М.Черновецький є віруючою людиною, що сповідує християнські цінності. Згідно з текстами його інтерв'ю, розміщених на офіційному сайті ХЛПУ, він був охрещений у Православній церкві, однак досить тривалий час жив без віри в Бога. Його справжнє навернення сталося вже у зрілі роки, тоді ж відбулося знайомство Л.М. Черновецького з пастором Сандеем Аделаджею, християнську спільноту якого під назвою “Посольство Благословенного Царства Божого для Всіх Народів” він почав відвідувати. Прагнучи до втілення вчення Ісуса Христа у наше повсякденне життя, Л.М.Черновецький здійснив ряд важливих кроків. По-перше, він взявся до

масштабної і системної благодійницької праці: в 1998 р. організував реабілітаційний центр для бідних і нужденних, в якому діє безкоштовна для бідних їдальня “Стефанія”, тут організовано медичну й юридичну допомогу для осіб без постійного місця проживання, для всіх нужденних, хто потребує такої допомоги. По-друге, з ім'ям Черновецького було пов'язане становлення ХЛПУ, лідером якої він став. Створюючи її, він ставив за мету поєднати політику і релігію не заради влади, а для втілення християнських принципів у життя сьогоденішнього українського суспільства. Відповідно у Тезах Програми зазначено, що “Ціль діяльності ХЛПУ – забезпечення прав і свобод людини і достойних умов її життя, рішучий захист підприємництва, формування в Україні цивілізованого суспільства і демократичної держави з ринковою економікою на засадах християнських і загальнолюдських цінностей і на принципах економічного лібералізму”¹⁸. В “Автобіографії кандидата на пост Президента України” Л.М.Черновецький писав, що “християнську та ліберальну ідеї вважаю найважливішими в роботі всіх гілок влади”. Своєрідним інструментом для досягнення цих цілей і виступила ХЛПУ. Разом з нею він як лідер ХЛПУ здійснив чимало суспільно корисних акцій в столиці й обласних центрах. Виступаючи як демократ і християнин, Л.М.Черновецький разом з ХЛПУ висловив публічний протест проти незаконної висилки узбецьких опозиціонерів з України, 27 вересня 2005 р. звернувся до Президента країни з проханням зобов'язати Прокуратуру здійснити перевірку виконання закону “Про захист суспільної моралі”. По-третє, будучи народним депутатом, правознавцем за фахом, Л.М.Черновецький провів значну законотворчу роботу, подаючи до Верховної Ради законопроекти, покликані реально поліпшити життя людей. По-четверте, він організував юридичну підтримку підприємців з малого і середнього бізнесу, жителів столиці, захищаючи їхні права і свободи в разі їх порушення з боку чиновництва.

У “Передвиборчій програмі кандидата на пост Президента України” Л.М.Черновецький виклав своє розгорнуте

бачення запровадження християнства як основи суспільного буття: 1. Україна завдяки Богові є потенційно багатою європейською країною, бар'єром між її багатствами і народом є корумпована влада. 2. Тому у сфері соціальної і християнській він позиціонує себе як активного творця законів, як того, хто нав'язує норми християнської моралі чиновникам і суддям. 3. Християнство і християнські цінності повинні бути головними в нашому житті, мають стати свого роду посібником для чиновника будь-якого віросповідання, який зобов'язаний керуватися принципами: “чини у житті так, як хочеш, щоб чинили з тобою” та “полюби ближнього свого, як себе”. 4. Відповідно Біблія повинна знаходитися на столі у Президента, прем'єр-міністра, кожного депутата, судді, інших держслужбовців. Свою прихильність до християнських принципів вони повинні не демонструвати під час виборів, а втілювати її у своєму повсякденному житті. 5. Основи християнської моралі повинні викладатися у школах.

Участь Л.М.Черновецького у виборах на посаду мера м.Києва відбувалася без публічної підтримки з боку ХЛПУ, а тому не є предметом цієї статті. Його робота на цій посаді має розглядатися окремо.

Другим центром тяжіння для думки християнських лібералів є можливість організації бізнесу з його узгодженням з принципами християнства. У Тезах Програми ХЛПУ стосовно цього визначено наступне завдання : “Практичне залучення всього могутнього морального арсеналу християнства і сили вільної особистості до духовного відродження суспільства і реалізації ринкової моделі розвитку України на принципах економічного лібералізму. Фундаментальною основою для відродження України має бути обраний економічний лібералізм у сполученні з традиційними християнськими цінностями”¹⁹. Відповідно до цього Програма подає цілий перелік економічних заходів ліберального характеру для досягнення цієї мети. Принагідно зазначимо, що християнські цінності виступають не доповненням, а регулятором щодо крайнощів економічного

лібералізму. Більш детально ці проблеми висвітлено у соціальній доктрині Католицької церкви, положення якої ще мало відомі в Україні. Богословські розробки цієї проблеми є досить чисельними за останнє десятиріччя. Їх прикладом можуть бути публікації католицьких авторів Х.Алфорд і М.Нотона²⁰ і протестанта М.Медіна²¹. Ця ж тема популяризується в Україні М.Е.Сорокіним та Ю.Щербініною, які співпрацювали в центрі “Аджорнаменто” при Вищому інституті релігійних наук імені св. Томи Аквінського. Ці напрацювання ще мають увійти до ідейного багажу ХЛПУ.

Третім напрямом розвитку християнсько-ліберальної думки є поширення християнських уявлень щодо фундаментальних засад організації суспільного життя. У Програмі з цього приводу зазначено, що “ідеологічна платформа ХЛПУ” полягає “у впровадженні у суспільні відносини та у взаємодії суспільства і держави неперехідних християнських цінностей. Господь Бог дарував землянам Свого Сина, Сина людського – Ісуса Христа, Христа-Спасителя. Божі заповіді і проповіді Ісуса є дороговказом нашої партії”²². Їх автори Програми вважають вкрай необхідними для вірного розуміння: 1) свободи індивіда у всіх сферах життя як умови розвитку соціуму; 2) свободи приватного підприємництва і конкуренції; 3) правової держави, парламентської демократії, максимального розширення політичних і громадянських прав і свобод.

Фундаментальне значення для ідеології християнського лібералізму має поняття свободи²³. За її відсутності свобода є бажаним ідеалом, проте здобута і немаючі кордонів, легко перетворюється на абсолютне зло. Тому визначення меж свободи для людини завжди було складною проблемою для класичного лібералізму²⁴. Між тим християнство є природним регулятором безмежних амбіцій свободи, оскільки знаходить свободу у Всевишньому Господі. У псалмі 118 зазначено: “Зо мною Господь – не боюся нікого, що зробить людина мені? ... Краще вдаватись до Господа, ніж надіятися на людину, краще вдаватись до Господа, ніж надіятися на вельможних!” (Пс 118, 6–9). Тому

найбільш вдалим втіленням суті християнського лібералізму може стати формула: “Возлюби Бога свого і роби, що хочеш”. Пізнаючи Бога, людина усвідомлює і справжній сенс свободи. На цьому шляху людина починає діяти не лише через власний інтерес, а заради спільного добра. Їй відкривається, що персональне благо обов’язково пов’язане з благом спільним. Усвідомлення цієї істини політиком або урядовцем визначає його повагу до особи як такої. Спільне благо нерозривно пов’язане з соціальним благополуччям кожного і розвитком суспільства. Нарешті, загальне добро потребує миру, тобто сталості і безпеки справедливого порядку. Християни промовляють, звертаючись до Бога: “Боже, ти поєднуєш душі віруючих устремлінням до Тебе”. Ці істини є фундаментом християнського лібералізму.

Висновки. 1. Християнський лібералізм в Україні є унікальною ідеологічною системою, яка має чіткі перспективи у суспільстві з розвиненою ринковою економікою, однак є мало привабливою для виборців у перехідний період до цивілізованого ринку. Цей проект в Україні за професійної постановки справи може бути вельми привабливим для релігійної частини майбутнього середнього класу і корисним для українського суспільства в цілому. 2. ХЛПУ потребує всебічного розвитку своєї ідеології, творчого засвоєння здобутків своїх західних колег та їх переосмислення відповідно до українських реалій початку ХХІ ст. шляхом залучення до співпраці вітчизняного інтелектуального ресурсу. 3. Помилки в побудові і тактиці діяльності ХЛПУ зумовили маргінальність проекту “християнський лібералізм в Україні”. 4. ХЛПУ в її нинішньому стані не змогла точно визначити свій потенційний електорат і не запропонувала суспільству інтелектуальних проектів, привабливих для нього. 5. Теперішні керівники ХЛПУ не зуміли адекватно визначитися перед альтернативою: полі- чи моноконфесійний характер своєї партії, без чого її подальший розвиток неможливий. 6. ХЛПУ з моменту свого виникнення діяла як структура, вибудована навколо харизматичного лідера, повністю залежна від його рішень. Розвиток за демократичним

сценарієм є одним з невикористаних досі ресурсів її розвитку. 7. Можливість для віднайдення ексклюзивної ніші для ХЛПУ існує: вона пов'язана із захистом і розвитком людської свободи на ґрунті християнської парадигми. Від того, наскільки тонко відчує і зрозуміє це керівництво ХЛПУ, залежить не тільки його політичне майбутнє, а й перспектива консолідації значної частини українських християн (принаймні у політичній сфері) і забезпечення захисту їх спільних соціальних інтересів в органах державної влади.

¹ <http://www.hlpu.org.ua>.

² *Arblaster A.* The Rise and Decline of Western Liberalism. – Oxford: Blackwell, 1984; *Грин'єв В.* СЛОН и проблемы языковой политики / Социально-либеральное объединение. – Киев: без изд., 1997. – 51 с.; *Заблоцький В.П.* Сучасний лібералізм: соціально-філософський аналіз: Дис...доктора філософ. Наук. – Донецьк, 2001. – 471 арк.; *Донченко С.П.* Ліберали України в уряді гетьмана П.Скоропадського // Грані. – 2005. – № 3. – С.15–21; *Манан П.* Інтелектуальна історія лібералізму (переклад з французької). – Київ: Дух і літера, 2005. – 216 с.; *Manning D.J.* Liberalism. – London: Dent, 1976; *Mansfield H.C.Jr.* The Spirit of Liberalism. – Cambridge (Mass.) and London: Harvard University Press, 1978; *Ruggiero G. de.* The History of European Liberalism. – Boston: Beacon, 1959.

³ *Бульбенюк С.С.* Неоліберальні моделі модернізації у суспільствах перехідного типу: Дис...канд. Пол. Наук. – Київ, 2004. – 215 арк.; *Лапин Н.И.* Традиционные и либеральные ценности в современном российском обществе // Человек. Наука. Цивилизация. – Москва, 2004. – С.738–754.

⁴ Манифест Либеральной партии Украины “За социальный мир и экономическое возрождение”. – Донецк: без изд, 1996. – 41 с.; Современный либерализм: Ролз, Бёрлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. / Пер. с англ. – Москва: Дом интеллектуальной книги, 1998. – 248 с.

⁵ *Здіорук С.І., Бичек В.В.* Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин. – Київ: НІСД, 2001. – 142 с.; *Обушний М.І., Примуш М.В., Шведа Ю.Р.* Партологія. – Київ: КНУ, 2004; *Примуш М.В.* Політичні партії: механізми інституціалізації і структурної трансформації: Автореферат дис...докт. політ. Наук. – Львів, 2002. – 32 с.; *Шведа Ю.* Теорія політичних партій і партійних систем. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 528 с.

⁶ *Кирюшко М.І., Рибачук М.Ф.* Чи потрібні християнські партії християнській Україні? // Людина і світ. – 1998. – № 7; *Кирюшко М.І.* Тенденція інституціалізації релігійно-політичного життя // Релігія і політика в сучасній Україні / За ред. *І.Ф. Кураса*. – Київ: ІПіЕНД, 2000. – С. 123–134.

⁷ *Горяча М.С.* Роль релігійного фактору в політичному житті України: Дис...канд. політ. наук. — Львів, 2002. — 261 арк.; *Євдокимова Т.В.* Взаємовідносини політики і релігії в соціокультурному просторі (соціально-філософський аналіз): Дис...канд. філос. Наук. — Київ, 2002. — 194 арк.; *Журавський В.С.* Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. — Київ: Парламентське видавництво, 2002. — 107 с.; *Посредніков Д.В.* Взаємодія політики і релігії // Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки. — 2004. — № 1. — С.161–169.

⁸ *Грицина О.М.* Партії християнської орієнтації в сучасній Україні: досвід і перспективи: Автореф. дис...канд. політ. наук. — Київ, 2004. — 18 с.

⁹ Політичні партії в Україні. — Інформаційно-довідкове видання друге, доповнене. — С. 150.

¹⁰ Поточний архів Секретаріату ХЛПУ за I квартал 2006 р. — Спр. 2. — Арк. 8.

¹¹ *Кирюшко М.І.* Тенденція інституалізації релігійно-політичного життя. — С. 128.

¹² *Грицина О.М.* Партії християнської орієнтації в сучасній Україні: досвід і перспективи. — С. 12.

¹³ *Холод В.В.* Руйнівний механізм партійної системи // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. — Вип.16. — Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2005. — С.216–224.

¹⁴ Програма Християнско-либеральной партии Украины. — Киев: без изд., 2004. — С. 2.

¹⁵ <http://www.hlpu.org.ua>.

¹⁶ Програма Християнско-либеральной партии Украины. — С. 3.

¹⁷ *Prelot M.* De liberalisme catholique. — Paris, 1969. — P. 89–120.

¹⁸ <http://www.hlpu.org.ua>.

¹⁹ Там само.

²⁰ *Алфорд Х., Нотон М.* Менеджмент, когда вера имеет значение. Христианские социальные принципы в управлении современной организацией. — Киев: Кайрос, 2003. — 358 с.

²¹ *Медина М.* Финансист последнего времени. — Киев: без изд., 1993. — 246 с.

²² <http://www.hlpu.org.ua>.

²³ *Вольнов В.В.* Феномен свободы. — Санкт-Петербург: Блиц, 2002. — 416 с.; О свободе: Антология классической либеральной мысли. — Москва: Наука, 1998. — 560 с.; *Ryan A.* The Idea of Freedom. — Oxford and New York: Oxford University Press, 1979. — 290 p.

²⁴ *Левицкий С.А.* Трагедия свободы. — Москва: Канон, 1995. — 512 с.